

De Brusselse kunstenaarskring L'Effort. Deze foto komt uit de privécollectie van Ever Meulen en staat op de kaft van Eric Mins boek *De eeuw van Brussel*.

[B] **OVERDRIJING VAN DE EEUW.
ERIC MIN OVER BRUSSEL (1850-1914)**

De stad is een organisme dat groeit en steeds weer van vorm wisselt. Daarom lijkt het een vruchtbaar idee om de geschiedenis van een stad te beschrijven als het leven van een mens, met een lichaam, geest en handelingen, als een mens die evolueert en relaties aanknoopt met andere mensen. Nieuw is het idee alvast niet: er verschenen de voorbije jaren biografieën van steden als Rome, Parijs, Venetië en noem maar op. Biografieën van steden zijn in. In 2010 werd in ons taalgebied nog *Antwerpen. Biografie van een stad* gepubliceerd, een toegankelijke verzameling opstellen door Antwerpse stadshistorici.

Een biografie houdt normaal gezien in dat je een hele levensloop bespreekt. Eventueel mag in dat levensbeeld ingezoomd worden op een bepaalde periode, bijvoorbeeld de adolescentiejaren of het prille volwassen intellectuele leven. Zo'n overgangstijd staat centraal in *De eeuw van Brussel. Biografie van een wereldstad 1850-1914* van Eric Min, auteur van persoonsbiografieën van James Ensor en

Rik Wouters. De data geven al aan dat we hier niet met een eeuw te maken hebben, maar met nog geen driekwart eeuw, en het zwaartepunt valt in het boek dan ook nog eens op het laatste kwart van de negentiende eeuw, de periode waarin Brussel evolueerde van een maffe naar een gistende hoofdstad. Waarom de schrijver van het boek niet geopteerd heeft voor de periode 1850-1945, een periode van honderd jaar die de titel meer recht zou doen, blijft een raadsel. Het Brussel van het interbellum is immers in menig opzicht een voortzetting van het vooroorlogse Brussel en misschien zelfs een culminatiepunt. Dat blijkt alleen al uit de Brusselse avant-gardetijschriften, waarin het internationalisme hoogtij vierde.

Dit boek brengt dus zeker niet de hele biografie van de stad maar bevat vooral een verzameling levensfragmenten van in Brussel residerende artiesten die vandaag als de hoogtepunten uit die periode worden beschouwd. Daarnaast valt de blik op even vooraanstaande artistieke verenigingen zoals *Les XX* en *La Libre Esthétique*. Ook wanneer kunstenaars niet het directe onderwerp vormen,

wordt vooral een licht geworpen op de anekdotische levensgeschiedenis van de protagonisten: bijvoorbeeld van de tijdschriftenmakers Edmond Picard (*L'art moderne*), August Vermeylen (*Van Nu en Straks*) en Fernand Brouez (*La Société Nouvelle*).

In de praktijk gaat bijna de helft van *De eeuw van Brussel* over Fransen die in Brussel hebben verbleven: we zijn honderd pagina's ver en we hebben nog alleen maar iets gehoord over Charles Baudelaire, Victor Hugo, Paul Verlaine en Arthur Rimbaud. Daarna volgen nog de beeldhouwer Rodin en de vergeten schrijver Léon Cladel met zijn dochter, en de fin-de-siècle-auteurs Octave Mirbeau en J.-K. Huysmans. De enige wetenschapper in het gezelschap heet Elisée Reclus en is een beroemde aardrijkskundige, die onontbeerlijk is voor een hoofdstuk over het anarchisme. Net toen in de jaren negentig vooral in Parijs bloedige aanslagen werden verricht door de terroristen van toen, kreeg de zachtaardige theoreticus van het anarchisme een aanstelling in Brussel aan de ULB. Maar de universitaire overheid liet hem niet starten, wat leidde tot een heuse afsplitsing van de "Université Nouvelle", waaraan coryfeeën als Emile Verhaeren en de latere Nobelprijswinnaar voor de Vrede, Henri La Fontaine, meewerkten.

Een marginaal maar voor opschudding zorgend fenomeen als het anarchisme krijgt dus ruime aandacht, net zoals ook de prostitutie meermaals als onderwerp terugkeert. Brussel wordt door Min immers gezien als een lichaam. Hij is vooral gebiologeerd door haar onderbuik, die verkend wordt door een aantal artistieke figuren: de etser Félicien Rops, de schilder-dichter Théodor Hannon, de schrijfster en voormalige trottoirmeid Neel Doff, en anderen. Vooral hier, bij de auteur van *Keetje Tippel*, laat Min de kans liggen om de Brusselse prostitutie wat meer in haar historische en sociale context te plaatsen.

Is Brussel wel een wereldstad in die tijd, zoals de titel suggereert? In de inleiding is sprake van een "middelgrote stad", maar een vergelijking met andere grote steden wordt niet gemaakt. Om Brussel tot zijn ware proporties te herleiden, zou je de stad tegen het licht moeten houden van andere hoofdsteden in West-Europa. Een wereldstad is Brussel wellicht alleen op artistiek gebied. In *De eeuw van Brussel* wordt de stad gereduceerd tot decor voor

dat artistieke leven. Nergens op de flap of in de inleiding wordt de lezer echter gewaarschuwd dat hij slechts een deel van de "biografie" krijgt. Wat hoort dan thuis in een cultureel-historische studie van het leven van een stad? Ook al wil een stadsbiograaf geen gortdroge politiek-economische en sociale geschiedenis ervan geven, een schets van het ruimere maatschappelijke en artistieke leven mag hij niet overslaan. Die ruimere context vormt immers de voedingsbodem voor de hoge kunst. Tot het brede maatschappelijke leven behoren handel en industrie. Zij komen echter bij Min nauwelijks aan bod. Figuren als Ernest Solvay en Paul Otlet worden zelden genoemd. Waar zijn wetenschappers als de socioloog Max Waxweiler en wat vernemen we over de betekenis van de wereldtentoonstellingen (die wel vermeld worden)? Waar is de Vlaamse Beweging, waarover Eliane Gubin een heel boek schreef dat zoals nog heel wat andere recente studies van historici (Greet Draye, Kaat Wils, Raf de Bont, Liesbeth Nys) ontbreekt in de bibliografie? Waar zijn de andere niet-Franse *exilés*? Het brede artistieke leven wordt volkomen genegeerd: het muziek- en theaterleven komt weliswaar sporadisch ter sprake, maar Brussel lijkt wel een volledig Franstalige stad: het Théâtre Flamand en de talrijke Nederlandstalige toneelverenigingen worden niet behandeld. Pittoreske figuren als de toen zeer bekende Schaarbeekse dichter-toneelschrijver Nestor de Tière bestaan voor Min evenmin.

Ouderwets valt in het boek de klemtoon op de hoge kunst en niet op de sociale en culturele *Alltagsgeschiede* van Brussel. Het houdt kortom de mythe in stand van een bruisende stad door enkel op zijn meest succesvolle of tragische figuren te focussen. Deze portretten zijn meestal goede samenvattingen van de bestaande literatuur, al kloppen de details niet altijd. Het is bijvoorbeeld onmogelijk dat Reclus in 1894 Henry van de Velde met zijn brochure over William Morris feliciteerde, aangezien die pas in 1898 verscheen. Ronduit teleurstellend is overigens dat portret van Van de Velde, gekarakteriseerd als "de epigoon van de Brusselse *modern style*". Hoezo, epigoon? De context van de architectuur is nochtans bij uitstek geschikt om het decor van de stad uit meer dan bordkarton op te trekken. Aan gebouwen zitten immers naast architecten ook projectontwikkelaars en aannemers,

bouwheren en eenvoudige metselaars vast. De zo wezenlijke transformatie (haussmannisering) van de stad Brussel, waarover al een bibliotheek vol geschreven is, verdient meer dan een kort stukje in de inleiding.

Even eenzijdig als de portrettering van de stad is de toon van het boek: dramatisch tot zelfs melodramatisch. Biografieën kunnen geschreven worden in een zakelijke of literaire stijl. De journalist Min heeft echter geopteerd voor een pseudoliterair taalgebruik, met veel beelden, hyperbolen en jolige lezersaansprekingen. Af en toe is er een gelukstreffer, zoals wanneer het opkomende anarchisme gekarakteriseerd wordt als “het magma van de revolte” dat onder de straatstenen gloeit. Maar voor de rest: “In de collegezalen waart het spook van de anarchie, gehuld in een diafaan gewaad met motieven in loepzuivere art nouveau.” Ook hier is *trop* te veel.

Min grossiert – om in zijn taalgebruik te blijven – in overdreven bewoordingen. Zweig zit “sprakeloos” te kijken hoe Verhaeren poseert voor zijn beeld, en zijn bewondering voor België “kent geen grenzen”. Iemand “tuimelt in de kunsthandel” en “verslindt” een tijdschrift. Hyperbolen in elke alinea of opgestapeld in bijna elke zin werken op de duur vermoeiend: “Vermeylen verslindt (*alweer, HV*) Shelley en Baudelaire, kent Flaubert uit het hoofd en adoreert Ibsen, die hij in zijn volgende tijdschriftje *Ons Tooneel* de hemel in prijst.” Ergerlijk zijn de flauwe tussenzinnetjes (“En dan is er koffie”) en de informele aansprekingen: “Geef haar maar ongelijk.” Of: “Zie haar daar staan.” En wat te denken van zinnen als: “Voor de toeristische meerwaardezoeker wil Reclus wel even de parken en tuinen in het zonnetje zetten. Geen anekdote ontsnapt aan zijn arendsoog (...).” Dat is opsteltaal waar een goede redacteur – die ook de redundanties uit het boek zou halen – ongenadig in zou “wieden”.

Heeft deze biografie van een stad dan helemaal geen verdiensten? Voor een breder publiek dat de vooral Franstalige literatuur over de kunstenaars die Brussel aandeden niet kent, is dit boek wellicht een eyeopener. De aandacht voor de beeldhouwkunst valt op en is wellicht een uitloper van Mins vorige boek over de schilder-beeldhouwer Rik Wouters. Niet toevallig behoren ook de bevroren bladzijden over de hem niet onbekende Ensor tot de beste van *De eeuw*

van Brussel. Brussel krijgt met deze studie de belangstelling die het verdient. Maar als de stad door Min vergeleken wordt met een lichaam, dan komen we in dit boek alleen iets te weten over haar onderbuik en haar artistieke waterhoofd, over de vitale organen en het vlees dat aan de botten hangt, horen we niets.

HANS VANDEVOORDE

ERIC MIN, *De eeuw van Brussel. Biografie van een wereldstad 1850-1914*, De Bezige Bij Antwerpen, 2013, 352 p.
